

Bezúdultak hozzánk a hidegháború szelei, a hazai égbolt is elborult, kíméletlen szigorral sújtott le az egész társadalomra az uralomra jutott dogmatikus önkény. Mi volt ebben az általános sorscsapásban a mi egyéni hajótörésünk? Nem illett rá szót vesztegetni. Csakhogy a befagyott szájú író létében szűnt meg.

„Most pedig elnémulunk” – dűnnyögtük a ránkszakadt csöndbe. Akkor már nem maradtak ábrándjaink: ez a némaság sokáig tart majd. Megérjük-e valaha, hogy föloldódjék...? Talán csak a harmincon aluliak biológiai optimizmusa hajtott tovább. Lehet, hogy álmoztuk csupán azt a kurta haladékot, két nemzeti szerencsétlenség között, míg otthon éreztük magunkat az ocsúdó városban? Újra oda hullottunk a senkiföldjére, szűkszemű gyanakvás űzött ki, mert gyanútlanul hinni mertünk.

A Vigiliától az 1949-es évváró számban „Magánbeszéd” című verssemel búcsúztam:

*Az út mentén micsoda fák
mily páros gyászmenet
kíséri
az eltűnőt ki percenként leszek.*

Nem voltam már magyar író – a szövetségből kizártak.

A Művészeti Tanácsot rendeletileg eltörölték. Akár a tegnapi világot. Nem volt érvényes többé. Én sem.

LENGYEL BALÁZS

Ötvenes évek

Hogy meddig tartottak az ötvenes évek? A hetvenes évekig. A matematikát az élet korigálta – legalábbis számunkra. Az ötvenes évek Vigiliája vékony, semmi füzet volt. Iskolások jobb papíron, jobb füzetet vesznek ma maguknak firkáláshoz. De ez a semmi füzet nekünk nem firkálásra volt jó. Vagy dehogynem: belefirkáltuk az életünket, amit belőle lehetett – jobb papírunk se égen, se földön nem lévén.

Társaságunkban Rónay ült az asztalfőn – mindig ott, még ha kávéházi kerek asztal volt is. Vagy négyszögletes, négyzet alakú, melynek tudvalevően minden oldala egyenlő. De akkoriban a geometria se stimmel. Ha egy kéziratra, egy Mándy-novellára, Pilinszky-versre azt mondta: „Lehozom a Vigiliában”, akkor az a kézirat átlényegült, úgy ahogyan előbb is, utóbb is, mondjuk így: stimmelő időkben, a kezünkből kiadva természetes módon át szokott olvasmánnyá lényegülni. De az ötvenes években az volt a csoda, ami másként természetes. Ha azt mondta Ottliknak: „Írd meg, leadom”, megesett a még nagyobb csoda: Ottlik megírta. No nem könnyen, sok huzavona, átkozódás, dühöngés után, de meg. Nem tudom, honnan volt Rónayban ekkora türelem, a szeretet ekkora türelme?

Pilinszky kivételével csupa protestáns voltunk, többfelé is protestálók. S azt se értem, hogy honnan volt a lap olvasóiban már akkor s akkora ökumenizmus? Jékely gyönyörű protestáns verse, a *Középkori fametszet* is a katolikus lapban jelent meg, 1954-et írtunk, s alig hittem a szememnek, amikor olvastam, hogy lép be a kulcsos, középkori városba („csupa tornyok, csupa aranykeresztek”) a vers hőse, a költő őse, alteregója, kivel az olvasó is azonosulni kénytelen:

*Messzeföldről, bottal kopogva, bátor
új tanokkal – szemében szent nyakasság –
tart a vaskapunak valami vándor.
Nem tudja még, hogy holnap felakasztják.*

Jékely költészetét méltató első tanulmányomat is Rónay kérte és adta le. Nem lehetett még akkor másutt érdeméhez méltón írni róla. De ez talán már 58-ban volt. És Nemes Nagy Ágnes verse, *A lovak és az angyalok!* Már maga a cím párosítása! Hiába, hogy a látványt és a látomást jelképezi velük a költő, s a párosítással a kettő egységét, a valóság és a valóság feletti evilági közös jelenlétét. Egy tiszteletreméltóan magas rangú papi olvasó szelíd megrovást is küldött rá: almával kínálni az angyalt? Azt állítani, hogy: „... szárnyát csattogtatja olykor – mint egy szellőzködő madár”?

Mit adott nekünk a Vigilia az ötvenes években türelmével? Azt, amit legjobban nélkülöztünk. Publikációs teret? Azt is, meg szabadságot is, önmérséklete jóvoltából. Saját áron, alku nélkül vette tudomásul egyéniségünket. Köszönet érte.

NEMES NAGY ÁGNES

Akácfaék

Két bérház között egy grondon, vagy inkább bokros-füves réten, egy kis akácfa találgat az ablakom alatt. Ezt a némileg girbe-gurba akácfaéletet egy házmesternőnek köszönhetjük mi, körül-lakók. Ő volt az, a névtelen házmesternő, aki észrevette, hogy a kinti, járdaszéli öreg akácfa ide be, a rétre hullatja magjait, hogy a magvak sarjadni kezdenek; ő volt az, aki nájlón-kendővel a fején, vállán kiskapával le-leballagott a rétecskére – afféle nagyvárosi kapás –, körülkapálta a nődögélő töveket, derakat hajlított értük, gátolta a gázosodást, adott nekik helyet, levegőt. És tette ezt csak úgy, magától; egyáltalán nem tartozott kötelességeihez, hogy fákat neveljen. A világ akácfaéletét névtelen kapásoknak köszönhetjük.

Történt aztán, hogy a légszebb akác-csemetét egy éjszaka kivágták. Az volt a legmagasabb, sudár törzsű, kerek lombú; úgy feküdt reggel a fűben, mint egy